

FATTIGGAARDEN I RINGE 1864—90

Af *Harald Jørgensen*

Indledning.

Gennemførelsen af det omfattende Lovkompleks, der i Almindelighed gaar under Navnet „Socialloven“, fremkalder ganske naturligt et Spørgsmaal om, hvorledes man har klaret sig i gamle Dage, da man hverken kendte Alderdomsunderstøttelse, Invaliderente, Sygekasser, Arbejdsløshedsunderstøttelse, Socialhjælp, og hvad det nu alt sammen hedder. Ogsaa dengang bankede Nøden tit og ofte paa Fattigmands Dør, naar Alderdommen meldte sig, naar Sygdom og Ulykkestilfælde brød ind over en Familie, eller naar Vinteren bandt Jorden og drev Forsørgeren ud i Arbejdsløshed. Offentligheden kendte kun et Middel herimod, nemlig en Henvisning til Fattigvæsenet.

Et ordnet kommunalt Fattigvæsen er slet ikke saa gammelt her i Landet, idet det først er blevet indrettet ved et Par vigtige Love fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Man anerkendte da, at det Offentlige havde Pligt til at komme trængende Medborgere til Hjælp, og man gav Sognekommisionerne Anvisning paa, hvorledes de nødvendige Midler kunde skaffes tilveje til Bestridelse af disse Udgifter. Oprindeligt ydede man saa godt som udelukkende Naturaliehjælp, men lidt efter lidt vandt Pengeunderstøttelsen fremad, og omkring 1860 dominerede den i flere Landkommuner.

Samtidig var en vis Slaphed indtraadt i Administrationen. Et stadigt voksende Antal Fattige meldte sig hos Sogneraadet og bad om Hjælp, med det Resultat, at Udgifterne løb stærkt op. Da man indenfor de forskellige Kommunalraad havde et stærkt Indtryk af, at mange af de Fattige udmærket kunde klare sig selv, men fandt det

lettere at ligge det Offentlige til Byrde, begyndte man at spekulere paa Midler herimod, og Oprettelsen af Fattiggaarde blev Resultatet. For Udbredelsen af disse nye kommunale Indretninger i Landdistrikterne paa Fyn blev Fattiggaarden i Ringe det store Forbillede.

Fattiggaardens Oprettelse og Indretning.

Den ydre Anledning til, at man i Ringe begyndte at tænke paa Oprettelsen af en Fattiggaard, var en Forespørgsel fra Svendborg Amtsraad ved Nytaarstid 1861, om man vilde deltage i Oprettelsen af en Tvangsarbejdsanstalt for Svendborg Amt. Sagen kom til Behandling i et Møde 5. Januar 1861, og her vedtog man foreløbig at svare afvisende.

Som Formand for Sogneforstanderskabet fungerede Sognepræst Bloch, men den ledende Personlighed var Kirkesanger og Lærer *Anders Jørgensen*. Han stammede fra Assenskanten (Haare i Tandrup Sogn), hvor han var født i 1813 som Søn af Gaardmandsfolk. Han kom paa Skaarup Seminarium, hvorfra han tog Lærereksamen i 1836, og i 1844 kom han til Ringe. Som Lærer var han levende og interesseret og forstod paa en udmærket Maade at vække og vedligeholde Elevernes Opmærksomhed. Med Forkærlighed anvendte han i Undervisningen den mundtlige Form, og uden at tilhøre den grundtvigske Lejr var han stærkt paavirket af grundtvigske Skoletanker. Han var endvidere meget nationalt indstillet, stærkt grebet af Skyttebevægelsen, for hvilken han gjorde et stort Arbejde i Sognet. Ved Skyttestævner i Svendborg mødte han frem med et udvalgt Hold af sine Elever. Paa et Tidspunkt, hvor juridisk Bistand var vanskelig at skaffe sig i Sognene, var der god Brug for en dygtig Mand, og Anders Jørgensen blev meget snart en søgt Raadgiver i forskellige juridiske Spørgsmaal og havde en omfattende Virksomhed som Lommeprokurator.

En Mand med Anders Jørgensens levende Interesse for sine Omgivelser maatte ganske naturligt blive grebet af det begyndende kommunale Liv. Fra 1855 havde han Sæde i Sogneforstanderskabet, og

med glødende Interesse kastede han sig over Problemerne, og herunder navnlig det aktuelle Fattigvæsensproblem.

Man tager derfor ikke fejl, naar man tillægger Anders Jørgensen det Forslag om Oprettelsen af en Arbejdsanstalt, der kom frem i Sogneforstanderskabets Møde 4. Juni 1861. Forstanderskabet gik ind herpaa og vedtog samtidig at indkalde til et ekstraordinært Møde, hvortil der skulde indbydes særlige Delegerede fra Sognets forskellige Byer. Dette udvidede Møde fandt Sted 14 Dage senere, og her enedes man om i Ringe at oprette en Arbejdsanstalt. Den skulde *alene* modtage Fattige fra Sognet, men andre Kommuner kunde mod Betaling faa Lov til at anbringe Fattige paa Anstalten, hvis der var Plads. Endelig udtalte man Ønsket om, at der skulde erhverves en Jordlod paa ca. 3 Td. Land til dette Brug.

Inden man begyndte Arbejdet, ønskede man at indhente Oplysninger om lignende Institutioner andetsteds, og i den Anledning opfordrede man Kirkesanger Jørgensen til paa Sognets Regning at foretage en Rejse til Nordslesvig, hvor man vidste, at man i flere Aar havde haft Fattiggaarde og maatte have gjort visse Erfaringer. I Juli eller i Begyndelsen af August 1861 maa han have foretaget denne Studierejse, thi omkring Midten af August var han atter i Ringe, og 21. August kunde han overgive Forstanderskabet en lang Beretning om sine Iagttagelser og et Forslag til Indretning af en Arbejds- og Forsørgelsesanstalt i Ringe, et Forslag, som derefter kom til Behandling i Forstanderskabets Møde 3. September.

De Steder, som Lærer Jørgensen havde besøgt, var Arbejdshuset i Sottrup Sogn, Fattiggaardene i Felsted, Graasten og Adsbøl, samt en tilsvarende Anstalt i Broager. Desuden havde han ved Samtale med forskellige ledende Mænd for disse Anstalter faaet Oplysninger om andre lignende længere syd paa i Landsdelen. Lærer Jørgensen var meget tilfreds med sin Rejse, og hans Bemærkninger viser, at han har udnyttet Tiden godt og har forstaaet at bruge sine Øjne og gøre sine egne, selvstændige Iagttagelser. Ikke alt, hvad han havde set, var lige godt, men de mørke Sider ved Systemet havde dog ikke

virket afskrækkende. Om de slesvigske Fattiggaarde udtalte han, at han havde „fundet de, hvor Lemmernes Ydre, Blik og Væsen vidnede om Kjæde og Misfornøjelse, om de end ei just bære Præg af at lide Nød, men jeg har ogsaa fundet nogle, hvor de fattiges Stilling var saaledes, at deres psykiske Velvære var ligesaa godt som for Størstedelen af Tyende-Classen og ubetinget bedre end for Flerheden af vore Almissemønstre, og den nødvendige Tvang og Begrænsning af Friheden, de var underkastede, syntes ei at berøve dem Livslyst og Tilfredshed“. Hertil kom yderligere den Omstændighed, som Lærer Jørgensen lagde megen Vægt paa, at man overalt havde rost Fattigarbejdsanstalterne fra det økonomiske Standpunkt betragtet. Efter denne gunstige Dom over Fattiganstalten er det kun naturligt, at Lærer Jørgensen varmt anbefalede en lignende Anstalts Oprettelse i Ringe, samtidig med at han opstillede visse Grundregler for en saadan Indretning.

Vigtigst af alt var Indretningen af Anstaltens Økonomi, og her tog Lærer Jørgensen til Orde for, at man overlod Mand og Kone at føre Husholdningen for Kommunens Regning. Den nødvendige Kontrol kunde herefter iværksættes gennem et detaljeret Regnskab. Ganske vist kunde det synes lettere for Overtilsynet at bortakkordere Økonomien til en Mand for en vis Betaling for hvert Fattiglem, men det blev ikke billigere for Kommunen, og man risikerede, at Økonomen faldt for Fristelsen til at knibe paa Madportionerne. Og dette vilde uvægerligt føre til Klager fra Lemmernes Side.

En anden vigtig Regel var den, at der til Anstalten skulde høre en Jordlod paa 5—6 Td. Land, dels til Græsning af et Par Køer, dels til en Havelod. Har man ikke et saadant Jordstykke, bliver det vanskeligt at finde Beskæftigelse for Lemmerne, og Mælk og Smør bliver dyre Artikler. Beslutter man sig til at oprette en Forsørgelsesanstalt, bør man gøre det til en absolut Regel, at ingen Fattighjælp maa ydes udenfor Anstalten. Fraviger man denne Regel, bliver det uhyre vanskeligt at træffe en fornuftig Grænse, og Indretningen faar let Karakteren af en Straffeanstalt. Mænd og Kvinder bør holdes absolut

adskilte, selv om det kan synes unaturligt og stridende mod det ægteskabelige Begreb, men det er uundgaaelige Indskrænkninger, uden hvilke man hurtigt vil erfare, at Uorden og Umoralitet tager til. Denne Adskillelse er desuden et probat Middel til at hindre unge, arbejdsdygtige Folk i at kaste sig over paa Fattigvæsenet. Kun i ganske enkelte Tilfælde kan det tilstaa gamle værdige Ægtefolk at bo sammen.

Kan en Anstalt blive indrettet efter disse Principper, vil Lærer Jørgensen paa det varmeste anbefale, at en saadan bliver oprettet i Ringe, og de Tanker, han gør sig om de gavnlige Følger heraf, er ikke ringe. Ikke alene mener han, at Antallet af Fattige øjeblikkelig vil synke, fordi mange arbejdsdygtige Mennesker vil holde sig borte, men ogsaa de uægte Barnefødslers Tal vil falde. For den kommende Slægt, fortsætter han, vil Anstalten faa en enestaaende Betydning ved den bedre Opdragelse, Børnene vil faa i Anstalten. „Som Forholdene er hos os, opdrages Fattiglemmernes Børn, ved Tiggeri og Driveri og Exemples Magt ligesom til vordende Almissemænd, og med dette Maal for Øje igjennem hele Barndommen og Ungdommen. Heraf fremgaar ubesindige Ægteskaber uden alvorlig Vilje til at ville eller Sandsynlighed for at kunne ernære Familien samt en Masse af uægte Fødsler, fordi Mødrene, selv opfødte ved Fattighjælp og Tiggeri, uden Skam berede Børnene samme Skæbne.“ I Anstalten opdrages Børnene til Arbejde og Flid. De faar en god Undervisning og lærer Fordelene ved at bestille noget.

En saadan Lovprisning af Fattiganstaltens Betydning for Kommunens Økonomi og for Fattiglemmernes moralske Forbedring vakte naturligvis stærk Tilslutning, og Sogneforstanderskabet vedtog i sit Møde 3. September, at man burde arbejde videre med Sagen. Paa et nyt Møde 1. Oktober vedtog man at nedsætte et snævrere Arbejdsudvalg paa 5 Medlemmer, af hvilket Anders Jørgensen blev Medlem, og dette Udvalg udarbejdede derefter Regulativ og Overslag over Bygningerne. Paa det første Møde i det ny Aar, 7. Januar 1862, var man saa vidt fremme med Arbejdet, at man kunde forelægge Ud-

kast til Regulativet, som blev godkendt og indsendt til Ministeriet til Godkendelse, samtidig med at man anmodede om at optage et Laan paa 4000 Rdl. og ekstraordinært ligne 2000 Rdl. paa Sognets Beboere.

I et udførligt Memorandum af 7. Januar 1862, underskrevet af alle Sogneforstanderne, motiverede man overfor Ministeriet, hvorfor man ønskede at oprette en Forsørgelsesanstalt. I Sognet boede nu 2096 Mennesker, der aarlig maatte udrede 2000 Rdl. i Fattighjælp. En af Grundene til de mange Fattige fandt man i en for vidtdreven Udstykning, der bevirkede, at der opstod et uforholdsmæssigt stort Antal Huse med intet eller kun et meget lille Jordtillæg. Da Sognet endvidere ligger 3 Mil fra den nærmeste Købstad, bevirker dette, at mange Haandværkere, efter at Næringsloven er traadt i Kraft, slaar sig ned i Sognet, og i Reglen er det saadanne Haandværkere, som Konkurrencen har slaaet ud i Købstæderne.

Kommunen venter sig intet økonomisk Udbytte af Anstalten foreløbig, men man haaber, at den vil forebygge visse Onder. „Det er ofte saa,“ udtaler man, „at de Fattige føre et uordentlig Levned og forøde hurtigt, hvad de modtage til deres Underholdning; saa komme de og klage: vi trænge til Mere, vi have Intet at spise o. s. v., og naar Trangen ikke kan nægtes at være tilstede, gjør Loven det til en Pligt for Communen at yde Hjælp.“ I Anstalten vil de derimod komme under fast Kontrol og kan sættes til Arbejde, „saaledes at det for Fremtiden vil være umuligt for dem at drive omkring. De gamle, skrøbelige og syge Fattige vil faa en bedre Pleje, og man vil kunne føre Kontrol med, om de overholder deres Diæt. „Vi ville aabent vedkjende os,“ fortsætter man, „at vi ogsaa mente, Anstalten vil have en Virkning, der kan kaldes skræmmende, og det uagtet vi visselig agte at drage Omsorg for, at de Trængende behandles godt og ikke lide Nød; men det skræmmende ligger i det stadige Tilsyn, der gjerne falder mindst i deres Smag, der maaske have det behov, det ligger i Indskrænkningen i Friheden, saasom til at drikke sig fuld eller søge utugtigt Selskab, og det er Nødvendigheden at maatte arbeide, der

er saa tung for dem, der foretrækker Dagdriveriet.“ Ogsaa Børnene vil faa det bedre, mener man, naar de under Opsigt og uden helt at være unddraget deres Forældres Tilsyn opdrages i Anstalten.

Inden Andragendet naaede Ministeriet, passerede det Sunds-Gudme Herredskontor, hvor det fik en meget varm anbefaling med paa Vejen af Herredsfoged *Jacob Thorup*. Han var fra sin tidligere Virksomhed i det sydlige Jylland kendt med disse Indretninger, og de havde ofte, udtalte han, virket med stort Held saavel for de Fattige som for Kommunen.

Et halvt Aars Tid hengik, inden Ministeriet lod høre fra sig, men ved en Skrivelse af 3. Juli 1862 udtalte man sin Anerkendelse af den Interesse, Sogneforstanderskabet havde vist i denne Sag, og udbad sig en Række nærmere Oplysninger, inden man endelig vilde godkende Planen. Allerede nu maatte man paatale, at der var for faa Eneværelser, „navnlig til Brug for Familier, som ikke uden Nødvendighed bør skilles ad, og for enkelte gamle og værdige Fattige“, ligesom man maatte henstille, at der blev truffet en Række Sikkerhedsforanstaltninger i Brandtilfælde.

Ministeriets Hovedindvending mod Planen gjaldt Børneforsørgelsen, idet man mente, at Børn kun sammen med deres Forældre for længere Tid burde indlægges paa Anstalten og i alle andre Tilfælde kun rent undtagelsesvis. Man ønskede endvidere udtrykkelig fastsat i Regulativet, at Lemmerne ikke uden eget Samtykke kunde udlejes til Arbejde, og man fraraadede Oprettelsen af en særlig Inspektørplads, da dette vilde medføre, at der i Strid med Kommunalloven fremkom et Mellemlid mellem Opsynsmanden og Sogneforstanderskabet.

Disse Indvendinger mod Regulativet kom til Behandling i et Møde i Forstanderskabet 5. August 1862. Paa visse Punkter var man enig om at rette sig efter den ministerielle Henstilling, men paa andre fastholdt man det Standpunkt, man engang havde udtalt. Dette gjaldt navnlig Spørgsmaalet om Børneopdragelsen, hvor man meget skarpt imødegik Ministeriets Opfattelse af Spørgsmaalet. I den Be-

tænkning, man nu udarbejdede, hævdede man, at Anstalten ikke blot var en Tvangsarbejdsanstalt, „men en Forpleiningsanstalt, hvor der vil føres et stadigere Tilsyn med Børnene end i de almindelige Fattighuse, ved hvilke ingen Opsynsmand er ansat, og de ville blive holdt til ordentlig Skolegang, hvilket ofte forsømmes af fattige og ligegyldige Forældre, der ikke sjelden foretrække at sende dem ud paa Tiggeri“.

Hvis Børn — hævdede man — ikke kan optages, maa enten alle de Almisselemmer, som har Børn, underholdes udenfor Anstalten eller Sogneforstanderskabet have Ret til at gøre en større og mere udstrakt Brug af sin Ret til at tage Børnene fra Forældrene mod disses Vilje, hvilket vil medføre en betydelig Udgift for Kommunen. „Skjøndt vi, som § 3 i det foreslaede Regulativ viser, ikke have tænkt os alle Børn under Fattigvæsenet optagne i Anstalten, lægge vi dog saa stor Vægt paa, at saadanne maa kunne anvises Ophold der ogsaa for længere Tid, at vi, hvis dette virkelig ikke skulde kunne tilstedes, ville med Beklagelse se os nødsaget til at opgive hele Sagen. Erklæres Anstalten ikke egnet til Opholdssted for Børn, saa er dens Dødsdom fældet.“

Med denne kraftige Afskedssalut havde Sognet sat Ministeriet Stolen for Døren. Gik Ministeriet ikke ind paa, at Børnene maatte optages paa Anstalten, vilde hele Foretagendet blive til intet. I Ministeriet herskede der en vis Uenighed om, hvad man skulde svare, men til sidst fik den Fløj overhaand, der vilde give efter, og i en ny Skrivelse af 10. December s. A. udviklede man nærmere, at Ministeriets Betæneligheder tog Sigte paa de forældreløse og enlige Børn, men at man ikke vil modsætte sig, „at Anstalten beregnes paa at optage Børn i Forbindelse med deres Forældre, idet man ikke paatvivler, at Forstanderskabet ved Tilsynet med Anstalten særlig vil have sin Opmærksomhed henvendt paa, at Børnene ikke udsættes for slet Indflydelse, og i det Hele tage tilbørligt Hensyn til de concrete Forhold i hvert enkelt Tilfælde, hvor der bliver Spørgsmaal om at optage Børn i Anstalten.“

Skønt denne sidste Udtalelse fra Ministeriet kun indeholdt en halv Indrømmelse til Sogneforstanderskabet, blev den dog i Ringe betragtet som et Tilbagetog fra det først udtalte absolutte Forbud, og Børnene holdt deres Indtog i Ringe Fattiggaard, ligesom overalt i Kongeriget. Men Tiden skulde vise, at det blev Ministeriet, der fik Ret i sin Modstand mod Børnenes Optagelse paa Fattiggaardene. Da den offentlige Mening 10—20 Aar senere tog til Orde mod Fattiggaardene, var det navnlig Børnenes Indlæggelse, der vakte stærkest Kritik, og i det lange Løb var det denne Stemning, der kvalte disse ny sociale Indretninger.

Saasnart man i Ringe havde modtaget Ministeriets endelige Svar, satte man fuld Fart paa Arbejdet. Lærer Jørgensen var stadig den drivende Kraft i Foretagendet. Det var ham, der skaffede Kommunen det nødvendige Laan, og endvidere ham, der forestod Indkøbet af Bygningsmaterialer og af en passende Grund.

Inden man traf de sidste afgørende Beslutninger, ønskede Sogneforstanderskabet at høre hele Sognets Mening. I den Anledning indkaldte man 13. Januar 1863 til et almindeligt Sognemøde i Ringe Kro af alle skatteydende Medlemmer, og da Sagen var blevet forelagt, stemte man ved Haandsoprækning. Ikke alle stemte for Forslaget, men der var ingen, der stemte imod.

Fra Kammerraad Kjær og Smed Andersen var der indkommet Tilbud om at overdrage Kommunen en Jordlod, og det almindelige Sognemøde vedtog at modtage Kammerraadens Tilbud. Dette bestod af to Jordstykker, hvoraf det ene var paa 5 Td. og 6 Skp. Land og laa paa Ringe Bymark, Matr. Nr. 7 b, ansat til 5 Skp. og $\frac{3}{4}$ Alb. Hartkorn, og det andet Stykke var en Englod, Matr. Nr. 36 l paa 1 Skp. Land og ansat til Hartkorn 1 Alb. Købesummen var 3000 Rdl. og Jorden af meget god Kvalitet, i fortrinlig Dyrkningsstand og velbeliggende ved Landevejen Nyborg—Assens.

Med Tryghed gik man nu igang med Byggearbejdet. Ifølge den Plan, der var blevet udarbejdet af Anders Jørgensen, kom Fattiggaarden til at bestaa af en Hovedbygning og en Sidebygning om-

kring en rektangulær Gaardsplads. Hovedbygningen var af Grundmur, 40 Alen lang, 18 dyb og 4 høj og forsynet med Tegltag, hvilket var noget ret enestaaende i Datiden. Paa langs midt igennem Bygningen gik der en Gang, hvorfra Døre førte ind til de enkelte Rum. Bestyreren havde en Lejlighed med to Værelser her, endvidere var der Køkken med Spisekammer, et stort Arbejdsværelse for Kvinderne og et lignende for Mændene. Derefter fandtes der to store Sovestuer for Kvinder og Børn paa 66 Kvadratalen hver og to mindre Syge- og Sovestuer paa 28 Kvadratalen. Paa Loftet mod Syd var der indrettet Sovestuer for Mænd og Dreng, og mod Nord indrettede man Pulterkamre og Garderober.

Sidebygningen var betydelig mindre end Hovedbygningen, 28½ Alen lang, 12 Alen dyb, og skulde opføres enten i Bindingsværk eller Grundmur med Straatag. Der var her indrettet Bryggers og Vaskehus, Ligstue, Lo og Værksted, Brænde- og Tørvehus, en mindre Arrest, Svinesti, Stald og de nødvendige Aftrædelsesrum. Hovedbygningen var anslaaet at koste 3000 Rdl., Sidebygningen 700. I Løbet af Sommeren 1863 opførtes Bygningerne, efterat offentlig Licitation var foretaget, alt blev gjort færdigt i Løbet af den følgende Vinter, og 1. Marts 1864 aabnede Fattiggaarden sine Porte.

Livet paa Ringe Fattiggaard.

Hvordan gik nu Dagen for de Mennesker, der blev indlagt paa Fattiggaarden i Ringe? Man begyndte tidligt, i Perioden 1. April—1. Oktober stod man op Kl. halv seks, om Vinteren Kl. 6 eller ved Daggry. Saasnart Lemmerne var staaet op, vaskede de sig og begav sig derefter til Arbejdsværelserne, hvor man spiste Morgenmad. Ifølge Reglementet bestod denne af Øllebrød eller Øllegrød. Derefter begyndte Arbejdstiden, der varede til Middag, om Sommeren afbrudt af en halv Times Pause, hvor man serverede en Mellemmad, bestaaende af et Stykke Brød med Smør eller Fedt og en Pægl Øl. Middagen skulde alle spise i Fællesskab, og man serverede saadanne Retter, der var almindelige der paa Egnen i Tyende- og Daglejer-

klassen, nemlig Grød, Vælling, Kaalsuppe med Tilmad af Flæsk, Kød, Kartofler o. lign. Fra Kl. halv 2 til 7 var det atter Arbejdstid, paany afbrudt af en halv Times Pause til Mellemmad, og saa kom Aftensmaden paa Bordet, bestaaende af Grød med Øl eller Mælk, Kartofler med Meldyppe o. lign. Naar Aftensmaden var spist, havde Lemmerne fri, og de maatte da gaa omkring paa Fattiggaardens Grund. Kl. 9 var det Sengetid, og Opsynsmanden maatte se efter, at alle var i Seng og alle Lys slukkede.

For Samkvemmet mellem Kønnene var der i Reglementet fastsat strenge Regler. De skulde holdes skarpt adskilte, stod der, og ved særlige Sove- og Arbejdsstuer var der draget Omsorg for, at dette kunde ske. Visse Undtagelser gjaldt dog. Ægtefolk kunde faa Lov til at leve sammen, og de mindre Drengene sov i Kvindernes Værelser. Hvor stærkt denne Afsondring i Virkeligheden har fundet Sted, er derimod et andet Spørgsmaal. Fattiggaarden var ikke en større Bygning, og paa Gange og Trapper kunde det ikke undgaas, at de to Køn mødtes, saa fuldkommen kunde Adskillelsen under ingen Omstændigheder blive.

Blev en Fattig indlagt paa Gaarden, maatte han henvende sig til Opsynsmanden og samtidig medbringe alle sine Ejendele, der blev nøjagtig registreret. Ved Bortgang fra Anstalten, hvortil krævedes Sogneforstanderskabets Samtykke, udleveredes de forskellige Ejendele paany. Udtrædelse blev kun billiget i de Tilfælde, hvor den Fattige overfor Sogneforstanderskabet kunde bevise, at han nu var istand til at klare sig selv, og paa dette Punkt var han ganske underkastet Forstanderskabets Skøn.

Saalænge en Fattig var indlagt paa Gaarden, var det ham ikke tilladt at forlade dens Grund uden først at have spurgt Opsynsmanden. Paa Søgnedage kunde man kun faa Lov til at gaa, hvis man blev sendt afsted i et Ærinde, eller man havde noget at foredrage Sogneforstanderskabet. Søndag Eftermiddag gav man i Reglen en almindelig Udgangstilladelse til at besøge Slægt og Venner, og disse maatte ogsaa komme paa Besøg i Fattiggaarden med Opsynsmandens

Tilladelse. Ønskede nogen at søge Kirken, var dette naturligvis tilladt, og Opsynsmanden havde endog Pligt til at opfordre Lemmerne til Kirkegang, ligesom han hver Morgen og Aften skulde holde Fællesbøn med Lemmerne og stundom Andagtsøvelser med Sang og Bibeloplæsning.

Men vigtigst af alt var Arbejdet. Det var det nye Princip, som man vilde have fastslaaet i Fattigforsørgelsen, at de Fattige, som nød offentlig Understøttelse, skulde ved deres Arbejde yde Fattigkassen en vis Erstatning. Man havde ganske vist anerkendt dette Princip i den store Fattiglov fra Aarhundredets Begyndelse, men paa Landet havde det kun staaet smaat til med dets Udførelse i Praksis. Først med Fattiggaardene gjorde man et alvorligt Forsøg herpaa.

Med hvilke Arbejder sysselsattes Lemmerne paa Ringe Fattiggaard? Hvad Kvinderne angaar, maatte de hjælpe til i Huset, deltage i Madlavningen, holde Huset rent og passe og pleje de indlagte Gamle og Syge samt Børnene. Kunde disse forskellige Hverv ikke fuldtud beslaglægge deres Tid, var der Arbejdet ved Spinderokken.

Saavidt muligt forfærdigede Gaardens Kvinder de Fattiges Klæder, men man spandt ogsaa for Folk i Byen, som ikke selv kunde faa Tid dertil. Naar Børnenes Skolegang var forbi, deltog de i det samme Arbejde.

De indlagte Mænd deltog først og fremmest i Arbejdet i Mark og i Have. Oprindelig var der henlagt lidt over 5 Td. Land til Gaarden, men allerede i Løbet af et Par Aar forøgedes Arealet til ca. 8 Td. Man dyrkede Korn og Kartoffler, og der var udlagt Græsmarker, hvorpaa man kunde holde Køer, der forsynede Gaarden med den nødvendige Mælk og Smør, endog saa rigeligt at man havde en rigtig pæn Indtægt ved Videresalg af disse Produkter. I Regnskabsaaret 1865 indbragte Gaardens Produkter efter Fradrag af Skatter, Driftsomkostninger og Renter af det optagne Laan 245 Rdl. netto.

Foruden at udføre Arbejdet paa Anstaltens egen Jordlod var det ganske almindeligt, at Gaardens Lemmer blev udlejet til Arbejde hos Fremmede. Der var mange i Sognet, som af og til havde Brug

for lidt Ekstrahjælp, og der gik da Bud til Opsynsmanden, om han kunde undvære en Mand eller to. I Dagleje betalte man en mindre Sum til Fattiggassen, og denne var i Reglen fastsat saa lavt, at den, der ønskede at leje en Mand, kunde faa Raad til at give den Fattige et Par Skilling foruden Kosten. Baade for den Fattige selv og for Fattiggassen var denne Ordning udmærket. Den Fattige fik en lille Ekstraindtægt, som han selv kunde disponere over, og Fattiggassen fik en dobbelt Indtægt, dels ved den Sum, der direkte indgik i Fattiggassen, dels indirekte ved at man sparede Madrationen.

Udendørsarbejdet var ikke det eneste, der optog de mandlige Lemmer, ogsaa for dem blev der igangsat forskelligt Arbejde i Arbejdsstuerne. Man flettede Maatter, bandt Koste og tilskar Kosterkafter og Kardæsktræer o. lign. De saaledes forfærdigede Genstande solgte man til Omegnens Beboere eller til fjernere boende Forhandlere. C. Strøms Enke i Assens købte saaledes Maatter, Ch. H. Fuchs i Bogense Maatter og Sivsko og R. Poulsen i Odense Sivsko og Maatter.

Ved Lemmernes Arbejde indtjentes der for Fattiggassen i 1865: 230 Rdl., 1867: 336 Rdl., 1871: 369 Rdl., 1876: 559 Kr., 1881: 437 Kr. I 1891 var Indtægten dalet til 157 Kr. For at fremme Fliden blandt Lemmerne benyttede man sig i Ringe af et fint udarbejdet Præmiesystem, der gik fra 1—4 Sk. daglig og varieredes efter Vanskeligheden af det Arbejde, der udførtes. Lemmerne havde fri Raadighed over disse Penge. Mange af dem anvendte dem til at købe Kaffe eller Tobak, andre til at købe et Tørklæde eller et Par Sko, medens andre sparede dem sammen, saa de havde noget at staa imod med, naar de atter forlod Anstalten.

Som Eksempel paa, hvor meget et enkelt Aars Arbejde paa Gaarden løb op til, kan man tage Opgørelsen fra 1868. Ifølge den udførtes der 445 Arbejdsdage for fremmede udenfor Anstalten, og der blev spundet 133 Alen Lærred og Hvergarn til Anstaltens Brug og 31 Lispund Blaar og Uld for fremmed Regning. Endvidere blev der flettet 65 Dusin Dørmaatter, 21 større Gulvmaatter, 112 Par Sivsko og

forfærdiget en hel Del Skamler. Man bandt 17 Dusin Koste og tilskar 15 Dusin Skrupper og 800 Tøjklemmer.

Fattiggaardens Beboere.

Det er naturligvis ganske udelukket at redegøre for alle de Mennesker, der blev indlagt paa Fattiggaarden i Ringe i den Periode, vi her behandler, men for at give et Indtryk af, hvem det var, kan man tage nogle enkelte Aars Beboere frem. I 1871 havde Gaarden 25 Lemmer. Der var den gamle Niels Pedersen, der var 79 Aar og led af en Benskade, men han kunde udmærket udføre siddende Arbejde. Jens Andersen, der var 68 Aar og havde faaet et Slagtilfælde, passede Kvæg. Marie Pedersen kunde derimod kun arbejde lidt, hun var sindssyg og 49 Aar. Enken Karen Hansen var en god Arbejderske. Hun var 46 Aar og havde sine to Sønner paa henholdsvis 13 og 10 Aar boende hos sig i Fattiggaarden. Saa var der Enken Bodil Jespersdatter, der var 67 Aar og arbejdede ret godt, og den sygelige Mette Christiansen, der var ugift og 27 Aar og kun kunde udføre meget lidt Arbejde. En ugift Mandsperson paa 64, der havde Benskade, og som hed Lars Christiansen, var dog istand til at udføre noget Arbejde. Af enlige og forladte Børn fandtes der i 1871 paa Gaarden 5, alle i Alderen 9—13, og desuden en børnerig Familie, bestaaende af Faderen Rasmus Larsen, der var 42 og karakteriseredes som en god Arbejder, Konen Karen Hansen, om hvem det siges, at hun kan arbejde, og deres 4 Børn i Alderen 2—10 Aar. Endelig opholdt der sig paa Gaarden 5 udenbys Lemmer, der var indlagt for Betaling. Det var en 64aarig Snedker August Hansen, en Arbejder Niels Jensen, der var 59 Aar, en 35aarig Kvinde Hanne Marie Nielsen, der ikke kunde arbejde ret meget, den 45aarige Christian Hansen, der var i samme Stilling, og en Rebslager Hans Drue, der var 65 Aar gammel.

Endnu i de følgende Aar var Antallet af Lemmer paa Gaarden ret højt, og ifølge Folketællingslisterne for Aaret 1880 var der indlagt 34 Lemmer. Men hermed kulminerede Belægningen, og i 1886 var

der kun indlagt 8 Lemmer. Det var den gamle og svage Enkemand Lars Kristensen, der var fyldt 76 Aar. Endvidere var der en separeret Mandsperson Hans Jacobsen, 67 Aar gammel, men dog istand til at udføre noget Arbejde, den vanføre Mads Andersen, Enkemand og 66 Aar gammel, og en ugift Mandsperson Henrik Johansen paa 59 Aar, om hvilken det oplyses, at han arbejdede ret godt, naar han var i ædru Tilstand. Saa var der indlagt en 10aarig Dreng, en rørig, men svag gammel Kone Johanne Marie Hansdatter, der var fyldt 80 Aar, og den sindssvage Mette Pedersen, 64 Aar gammel, uden Tvivl den samme Person, som vi ovenfor har truffet under Navnet Marie Pedersen. Hun havde altsaa nu i 15 Aar opholdt sig paa Fattiggaarden. Af fremmede Lemmer nævnes i 1886 kun een, nemlig den 80aarige August Hansen.

I 1890 var Lemmernes Antal svundet ind til 6, og heraf var de tre Gengangere fra 1886, nemlig Lars Kristensen, Hans Jacobsen og Henrik Johansen. Nyankomne var Enkemand Lars Kristensen paa 81 Aar, der var gammel og svag, Enkemand Johannes Rasmussen, der var svag og 64 Aar, og Anders Nielsen, der havde faaet Slagtilfælde og var 42 Aar.

Naar Antallet af Lemmer paa Fattiggaarden i Ringe faldt saa voldsomt, skyldes det naturligvis ikke, at Sognet ved Fattiggaardens Oprettelse var blevet fri for alle sine Fattige. En Del forsvandt ganske vist, da Fattiggaarden med dens tvungne Arbejde og strenge regelbundne Liv viste sig truende for dem, men dette Faktum forklarer ikke Nedgangen. Hovedsagen er den, at man i Sognet vedblev at forsørge nogle af de Fattige udenfor Gaarden, i aaben Modstrid med det Princip, som Lærer Jørgensen ved Gaardens Indretning saa skarpt havde forfægtet. I de første Aar var deres Antal ganske vist ikke stort: i 1865 9 voksne og 3 Børn, men i Løbet af 70erne steg det rask. Det blev nu atter mere almindeligt at give de Fattige en Pengehjælp end at indlægge dem paa Gaarden. Lærer Jørgensen var meget utilfreds med Tingenes Udvikling, men det er aabenbart Sogneraadets øvrige Medlemmer, der har trukket den anden Vej, og Lærer Jørgen-

sen, der var ved at blive ældre, har ikke haft Kræfter til at stritte imod. I 1874 kom denne Modsætning klart til Udtryk, idet Lærer Jørgensen lod Sogneraadets Protokol tilføje, at Fattigvæsenet stod „paa et uheldigt og betænkeligt Standpunkt“. Fattiganstalten var tom, og den manglede Arbejdskraft. Han opfordrede Medlemmerne til mere virksomt at tage sig af Sagerne, og han ankede navnlig over, at han selv overfor de Fattige kom til at staa som en „Bussemand“, der viste sig streng og ubarmhjertig, medens Raadets andre Medlemmer opfyldte de Fattiges Ønsker. Raadet bøjede sig i 1874 for hans Fordringer, men det var den samme Modsætning, der en halv Snes Aar senere førte til det endelige Brud.

Det dalende Antal Lemmer paa Fattiggaarden medførte, at man med større og større Vanskelighed kunde faa det nødvendige Arbejde udført. I Perioden 1880—90 var denne Ulykke særlig trykkende, men selv i den gode Tid omkring 1870 kunde den samme katastrofale Mangel indtræffe. I 1866 var det særlig galt, idet Fattiggaarden paa et bestemt Tidspunkt kun havde eet arbejdsdygtigt Fruentimmer og et andet, der kun var daarlig bevendt til Arbejde. Nu blev disse tilmed syge og sengeliggende, og en Kone maatte lejes til at udføre Arbejdet, men hun kunde ikke overkomme det med det sørgelige Resultat, at det ikke var muligt „at holde især de mindre Børn ganske rene for Utøi, især et, som havde Saar i Hovedet“. Lærer Jørgensen trøstede sig med, at det kun var en forbigaaende Vanskelighed, men den viste sig desværre at være en vedvarende.

De fleste af de Personer, der blev indlagt paa Ringe Fattiggaard, var gamle, skikkelige Mennesker og mindreaarige Børn, men undertiden hændte det, at Sogneraadet indlagde urolige Hoveder, og Opholdet paa Gaarden blev da alt andet end lysteligt for Gaardens faste Stok. I 1870 fandtes der paa Gaarden et meget uroligt Hoved, der viste sig opsætsig mod Opsynsmanden og Sogneraadets formanden, og som ikke var bange for at antyde, at han var den stærkeste, og at man ikke vilde komme godt fra at indespærre ham. Samme Mandsperson havde endvidere en meget nedbrydende Indflydelse

paa Børnene. Han forledte dem til at hente Brændevin til sig, og han drak sig ofte fuld. Til sidst stak han af uden Tilladelse. Sogneraadet besluttede da at idømme ham 4 Ugers Tvangsarbejde i Odense, men da han lovede Bod og Bedring, tog man ham til Naade igen. Ret længe varede hans gode Forsætter ikke. Ved Foraarstid 1871 begyndte han at larme igen, og saa gik Turen til Odense Tvangsarbejdsanstalt.

Det var den Slags Personer, Regeringen i 1862 havde tænkt paa, da man søgte at afværge, at Børn blev indlagt paa Fattiggaarden, og man maa indrømme, at det kun kunde virke skadeligt paa den opvoksende Ungdom, hvis den skulde tilbringe Barndom og første Ungdom i dagligt Selskab med saadanne Personer. Heller ikke for de gamle Fattige var denne Forsørgelsesmaade retfærdig. Deres eneste Brøde var den, at Alderdom og medfølgende Svaghed havde gjort det umuligt for dem at erhverve det nødvendige til Livets Ophold, og der var ingen Grund til at straffe dem ved at tvinge dem til at leve sammen med Samfundets laveste Udskud. Men Datiden kendte ikke Forskel paa værdige og uværdige Trængende, og det uheldige System fik Lov til at leve videre.

Fattiggaardens Ledelse.

Ifølge Reglementet stod Fattiggaarden under Sogneraadets Bestyrelse, men i Praxis vilde dette sige, at en af Raadets Medlemmer førte det daglige Tilsyn. Fra Gaardens Oprettelse og mange Aar frem i Tiden var det Lærer Jørgensen, der udførte dette Arbejde med stor Interesse og megen Ihærdighed. Til sin Assistance havde han en Opsynsmand, der boede paa selve Gaarden og ledede det daglige Arbejde.

Da Lærer Jørgensen i 1861—62 arbejdede med Planlæggelsen af Fattiggaarden i Ringe, kom han i Forbindelse med den store Mønsteraanstalt paa Sjælland: Tikøb Arbejds- og Forsørgelsesanstalt og dennes Forstander *Christian Søiborg*. Ved den Tankeudveksling, som fandt Sted mellem de to Mænd, fik Lærer Jørgensen mange gavnlige

Vink ved Fattiggaardens Indretning, men navnlig fik de Ord, som Forstanderen udtalte om Anstaltens Opsynsmand, stor Betydning. Søiborg henstillede til Lærer Jørgensen ikke at sætte for snævre Grænser for Opsynsmandens Bevægelsesfrihed og ikke give ham for ringe en Løn. „Vil De modtage et lille Vink fra mig, uden at vredes, saa sæt ikke den Mand som skal betroes Bestyrelsen i dette Tillidshverv for lavt, betryg hans Stilling og lad ham leve sorgfrit i denne ikke misundelsesværdige Carriere — det vil vise sig at svare Regning.“ Samtidig anbefalede han en af sine tidligere Undergivne ved Navn Petersen til Lærer Jørgensens Bevaagenhed, idet han udtalte om ham, at han havde vist udmærkede Evner til at omgaas Lemmerne. Endvidere føjede han til, at han havde det Indtryk, at han med Tiden vilde tilegne sig den Myndighed og Autoritet, som skal til, for at Lemmerne kan se op til ham, men han bør sikkert ses nøje paa Fingrene i Begyndelsen.

Sogneraadet besluttede imidlertid at avertere efter en Opsynsmand, og der indkom ikke mindre end 22 Ansøgninger. Blandt disse var først og fremmest en Række Haandværkere: Vævere, Skomagere og Sadelmagere. Desuden var der en Politibetjent, en afskediget Premierløjtnant og en Godsbestyrer fra det Slesvigske. Et Par Uldspindere var ligeledes villige og tilbød Sogneraadet, at det kunde overtage deres Maskiner. Blandt Ansøgerne var endelig fhv. Opsynsmand Petersen fra Tikøb.

Efter den fine Anbefaling fra Forstander Søiborg besluttede Lærer Jørgensen at opfordre ham til at komme til Ringe, og et Møde fandt Sted mellem de to Mænd i Efteraaret 1863. Det lykkedes Petersen at vinde Lærer Jørgensen for sig, og i en Skrivelse til Sogneraadet af 12. Oktober udtalte denne, at han havde dannet sig den Mening, „at han er en dygtig Personlighed, med et godt Udvortes og en bestemt Karakter; ligesom jeg ogsaa anser det for en Fordel, at han efter engang at have prøvet at være Opsynsmand ved en Arbejdsanstalt ei er bange for paany at tage fat; thi jeg er overbevist om, at Flere af de øvrige Ansøgere, i hvor dygtige Folk de end forresten er, dog

ei have noget Begreb om det vanskelige og besværlige ved den Post de søge om, hvor det kan befrygtes, at de ville fortryde deres Valg, naar de faar prøvet Stillingen.“ Paa et Møde i November 1863 besluttede man sig til at tage Petersen for en aarlig Løn af 100 Rdl. og 4 pCt. af Nettoudbyttet af de paa Fattiggaarden forfærdigede Varer. I Løbet af Vinteren aftaltes alt fornødent vedrørende Arbejdet, og i Februar 1864 kom Petersen til Ringe, saaledes at alt var rede til at modtage Lemmerne ved Anstaltens Aabning 1. Marts 1864.

Det var ikke nogen svimlende Løn, som Sogneraadet var gaaet ind paa at betale Opsynsmand Petersen, selv om man vel maa huske paa, at han med Familie fik fuld Forplejning med Husly, Lys og Varme paa Fattiggaarden. Saa tidligt som i Efteraaret 1864 begyndte han overfor Lærer Jørgensen at tale om Lønforhøjelse, et Andragende, der blev gentaget i Februar 1865 med den yderligere Begrundelse, at hans Kone havde en saa ansvarsfuld Gerning ved den daglige Husholdning, at hun i Længden ikke kunde være tjent med slet ingen Løn at faa. Tonen i Petersens Brev var allerede paa dette Tidspunkt en saadan, at den ikke varslede godt for Fremtiden, og Brevet sluttede endog med forblommede Trusler om, at han vilde sabotere Arbejdet paa Gaarden, „da det ikke er min Bestemmelse at spille lang Tid af mine bedste Aar for saa ringe en Fortjeneste“. Denne Trusel virkede. Sogneraadet bevilgede Petersen 20 Rdl. mere i Løn om Aaret, og Konen fik en Gave paa 8 Rdl.

Om det økonomiske Spørgsmaal var der nu foreløbig Ro, men lidt efter lidt opstod der andre Rivninger. Lærer Jørgensen selv var en yderst pertentlig Herre, der havde pinlig Orden i alle Ting, hvorom Protokoller og Regnskaber bærer tydelige Spor. Opsynsmand Petersen synes derimod ikke at have haft den samme Evne, og snart begyndte Skolelæreren at kritisere hans Regnskabsførelse paa en saadan Maade, at Petersen, der maaske har været en saarbar Person, der let blev irriteret, følte sig ikke alene dybt krænket, men, hvad der var værre, opfattede Kritikken, som om han blev beskyldt for urigtig Regnskabsførelse. Hertil kom andre Forhold. Lærer Jørgensen saa

sin Opsynsmand meget nøje paa Fingrene, og selvraadig, som han var, greb han atter og atter ind i den daglige Ledelse, hvad der i meget høj Grad irriterede hans Undergivne. Luften var efterhaanden ladet med Elektricitet, saaledes at der kun skulde en meget lille Gnist til, før Eksplosionen indtraf. Opsynsmand Petersen og hans Kone modtog Indbydelse til et Bryllup i Byen, men da Regulativet indeholdt en Bestemmelse om, at Opsynsmanden ikke uden Tilladelse i længere Tid maatte fjerne sig fra Gaarden, ansøgte han om den nødvendige Tilladelse, som kun meget trevnt blev givet og tilmed paa en meget smaatskaaren Maade. Herved blev Petersen saa forbitret, at han og Konen helt holdt sig borte fra Festen, samtidig med at han indgav en voldsom Klage over Lærer Jørgensen til Pastor Bloch og sagde sin Stilling op til 1. April 1867.

Lærer Jørgensen blev ikke Opsynsmanden Svar skyldig. Da Sagen kom for i Raadet, benægtede han overhovedet at have foretaget sig noget, som Opsynsmanden med nogen gyldig Grund kunde besvære sig over, men samtidig, hvad der var alvorligere for Opsynsmanden, rettede han Anklage mod ham for Misligheder ved Regnskabsførelsen. Et Femmandsudvalg blev nedsat for at undersøge denne Klage, og den kom til det Resultat, at der manglede Varer for ca. 20 Rdl. I den Anledning udveksledes der mellem Opsynsmanden og Sogneforstanderskabet en Række mindre behagelige Skrivelser, hvori han rettede voldsomme Beskyldninger mod flere af Forstanderskabets Medlemmer, men hele Sagen løb ud i det rene ingenting. Til 1. April 1867 fratraadte han sin Plads.

Paany indrykkede man en Annonce i de fynske Aviser, og 31 Ansøgere meldte sig, af hvilke man valgte en afskediget Sergent Peter Hansen fra Odense. Heller ikke hans Funktionstid blev af længere Varighed. Han fratraadte 1. Marts 1870 og gav Plads for en ny Mand ved Navn E. Petersen, der fik 125 Rdl. i aarlig Løn samt 4 pCt. af Nettoudbyttet af Lemmernes Arbejde. Da han gerne vilde have sin Svigermoder boende i sit Hjem, gav Sogneraadet ham Tilladelse til det mod at fradrage 5 Rdl. maanedlig i hans Løn.

Heller ikke denne ny Opsynsmand Petersen blev gammel i Gaarde. Fra 1. April 1877 var Stillingen paany ledig, og den blev nu givet til Portør Knudsen ved Ringe—Svendborgbanen, der havde udtalt Ønsket om at faa den. Med ham sluttede Sogneraadet den Kontrakt, at han skulde have 250 Kr. i aarlig Løn og Sportler af Virksomheden som Formanden i de senere Aar. Disse beregnedes forskelligt for de forskellige Arbejder, idet han fik 2 pCt. af Salget af Sivarbejder, 1½ pCt. af Vævearbejder, 2 pCt. af andre tilvirkede Arbejder, 4 pCt. af avlet Tobak og andre Handelsplanter og 4 pCt. af Alimentationsbidrag og Betaling for fremmede Lemmer paa Anstalten.

Alt dette saa udmærket og godt ud paa Papiret, men den arme Bestyrer kom snart til at mærke, at det ikke længere var de Tider, hvor Fattiglemmerne kom og gik i nogenlunde stort Antal. De 7—8 Lemmer, der tilmed var gamle og svagelige, kunde ikke udføre meget Arbejde, og foruden at det betød lav Vandstand i Fattigkassen, sved det til Bestyreren. I 1880 anmodede han om et Løntillæg paa 50 Kr., hvilket Sogneraadet tilstod ham, og denne Lønforhøjelse var ham aabenbar tilstrækkelig, thi endnu i 1890 beklædte han Stillingen som Opsynsmand.

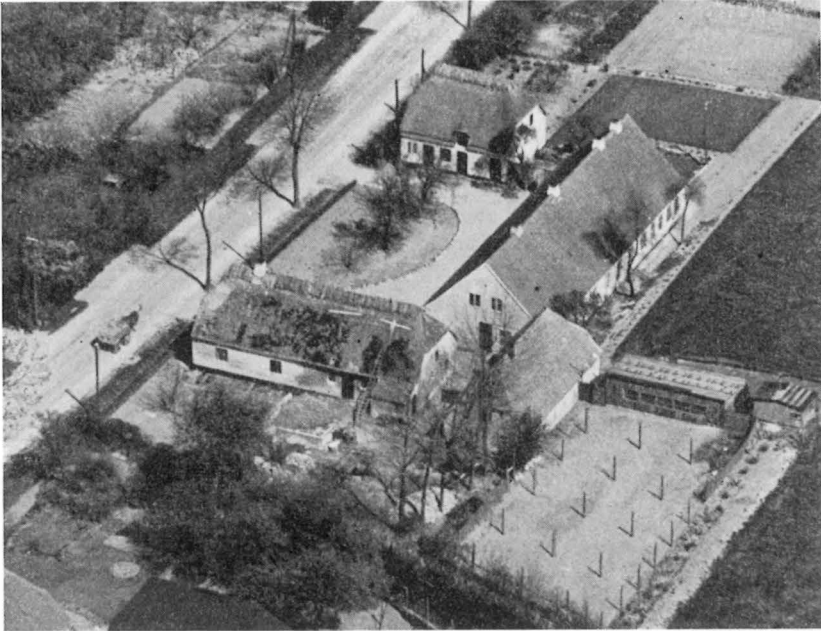
Slutning.

Da Fattiggaarden i 1864 aabnede sine Porte, vakte den en ikke ringe Opsigt omkring i de fynske Sogne. Sogneforstanderskabet modtog ikke faa Forespørgsler fra fremmede Kommuner om den ny Anstalts Indretning, og man bad om Tilladelse til, at udsendte Mænd maatte tage den i Øjesyn. Saaledes fik Husmand Hans Frederiksen fra Vester-Skjerninge i Løbet af Sommeren 1864 Tilladelse til at opholde sig en Uges Tid paa Fattiggaarden for nærmere at følge Arbejdets Gang, dog mod en Godtgørelse af 24 Sk. daglig for Kost og Logi. De Erfaringer, som Husmanden gjorde i Ringe, var saa gunstige, at Sogneforstanderskabet dér ikke alene besluttede at opføre en Fattiggaard, men anmodede Ministeriet om Tilladelse til at kopiere Bygninger og Reglement. Aaret efter kom der lignende Fore-

spørgsler fra Bregninge og fra Faaborg, og helt ovre i Jylland interesserede man sig for Fattiggaarden, idet Kapellanen i Gjedved ved Horsens henvendte sig til Pastor Bloch og bad om Oplysninger, da man ønskede at opføre en lignende Anstalt.

Kun godt en halv Snes Aar bevarede Fattiggaarden i Ringe i fuld Drift. Fra Midten af 70erne begynder Nedgangen, og efter 1880 sætter den for Alvor ind, saaledes at man Aar 1890 kan sige, at Fattiggaardens Rolle er ganske udspillet. Denne Udvikling er ikke noget specielt for Ringe Sogn, men er et fælles Træk for de mange Landkommuner, som i Tiden omkring 1870, ofte med store Omkostninger og med Indsats af megen Energi, oprettede Fattiggaarde. Som Paddehatte skød disse Anstalter op i Løbet af ganske faa Aar, og denne nye kollektive Maade at forsørge de Fattige paa, var Tidens Evangelium. Men Tilbageslaget kom hurtigt. Som Forklaring paa dette Fænomen maa fremhæves den offentlige Menings Dom over Fattiggaardene. I Aviser og Blade samt paa Rigsdagen førtes der fra Midten af 70-erne en meget ivrig Diskussion for og imod denne Forsørgelsesmaade, og det blev med megen Kraft gjort gældende, at det var skandaløst at tvinge gamle, værdige Trængende til at leve under samme Tag og Ansigt til Ansigt med Vagabonder og omstrejfende Løsgængere, ligesom det var direkte nedbrydende for den opvoksende fattige Ungdom daglig at lade dem se og høre disse Menne-skers raa Tale og simple Opførsel. Det tjener til Centraladministrationens Ære, at den ved Fattiggaardenes første Fremtrængen forsøgte at hindre denne Sammenblanding af Børn og Vagabonder, Skade blot, at den ikke formaaede at føre sit Forbud igennem overfor de ivrige Kommunalraad.

Foruden denne almindelige Aarsag til Fattiggaardssagens Forlis vil det i de enkelte Sogne være muligt at pege paa lokale Forhold, der fremmede denne Udvikling. I Ringe Kommune var Fattiggaarden saa afgjort Lærer Jørgensens Værk. Gennem hele Planlæggelsen og Gennemførelsen af Indretningen mærkes hans Haand, og det var ogsaa ham, der i de første Aar styrede Anstalten enevældigt og uden

*Fattiggaarden i Ringe, nu Hvilehjem
(Sylvest Jensen, Hillerød, fot.)*

at taale Indblanding. Dette kunde han saa meget lettere gøre, som han fra 1868 valgtes til Formand for Sogneraadet. Men i Længden kunde han ikke opretholde Stillingen som suveræn Sognekonge. Der rejste sig en skarp Opposition mod ham, og den fik han ogsaa at føle i alt, hvad der vedrørte hans Hjertebarn, Fattiggaarden. Det samlede Sogneraad saboterede Fattiggaarden og begyndte atter at tildele de Fattige Understøttelser udenfor Anstalten, mest i Form af en direkte Pengeunderstøttelse. Igennem 80'erne fortsattes denne stille Kamp, og ved Valget til Sogneraadet 1886 faldt Lærer Jørgensen. Forbitret gik han sin Vej, idet han i et vredt Brev til Sogneraadet for sidste Gang rettede en voldsom Protest mod den kritikløse Strøen omkring med Fattigunderstøttelser. Selv om man vil give Lærer Jørgensen Ret i det demoraliserende i denne Form for offentlig Hjælp, kan den dog ikke tjene til Forsvar for Fattiggaardsforsørgelsen, om

hvilken man maa sige, at den lige fra Begyndelsen led af afgørende og betydelige Mangler.

Fattiggaarden blev saaledes kun en forbigaaende Episode i dansk Forsørgelsesvæsens Udvikling, men derfor har den dog Krav paa en betydelig Plads i den sociale Lovgivnings Historie.

ANVENDTE KILDER

Af Ringe Sogneraads Arkiv:

Fattigvæsens Protokol 1856—67.

Forhandlingsprotokol 1858—90.

Ringe Kommunes Regnskaber 1860—90.

Ringe Kommunes Henlagte Skrivelser 1860—90.

Indenrigsministeriets Arkiv:

1. Dept. Journal 1862. Nr. 1272 og 2760.

Se desuden min Bog: Studier over det offentlige Fattigvæsens historiske Udvikling i Danmark i det 19. Aarhundrede (København 1940).